

פורים ויום הכיפורים - שני חצאי קבלת התורה

מפי הרב חיים איידלס

לעילוי נשמת
אברהם בן משה אליהו וחנה אנגלמן ז"ל

“חציו לה’ וחציו לכם”

ביחס ליום מתן תורה מלמדת אותנו הגמרא (פסחים סח:)- “חלקהו, חציו לה’ וחציו לכם”. משם למדו חז”ל שהוא הדין לשאר ימים טובים. אם כך עולה השאלה, כיצד ביום הכיפורים שנקרא יום-טוב לא מקיימים כלל ‘חציו לכם’, שהרי אין בו לא אכילה ולא שתייה, אלא כולו לה’. השיב על כך הגר”א שה’חציו לכם’ של יום הכיפורים נשלם ביום הפורים. כך גם החציו לה’ של יום הפורים נשלם ביום הכיפורים.

המאחד בין יום הכיפורים ויום הפורים הוא מה שבשניהם ישנה הנהגה ש’כל הפושט יד ליטול - נותנים לו’. אמר הרוז”נר כי יודעים אנו שלעולם הקטן נתלה בגדול, וממילא כאשר אומרים לנו שיום הכיפורים הוא כפורים הרי שיום הפורים הוא הגדול מבין שניהם. ביום הכיפורים זוכים דווקא על ידי תשובה. ואילו ביום הפורים זוכים על ידי מדרגת ‘עד דלא ידע’. לצד זה שניהם משותפים מצד בחינת קבלת התורה שבהם. בג’ ימים מציינים אנו את עניין קבלת התורה; מעמד הר סיני מתרחש בחג השבועות, לוחות שניים ניתנו ביום הכיפורים, וביום הפורים הייתה שוב קבלת התורה מרצון. צום הכיפורים שמבטא את ‘חציו לה’, מבטא את קבלת הלוחות השניים. לעומתו השמחה בפורים במאכל ובמשתה מבטא את קבלת התורה ברצון ומתוך שמחה, וזהו ‘חציו לכם’. כך יש להבין את דברי הגר”א.

“אינם בטלים לעולם”

אמנם ניתן עוד להעמיק בדבר מעבר להבנה זו. אומר המדרש (מדרש משלי פרק ט פסוק ב): “טבחה טבחה מסכה יינה”. אמר ר’ אבהו: זו אסתר המלכה... “אף ערכה שלחנה”. שערכה לה שלחן בעולם הזה ובעולם הבא, ואי זה? זה שם טוב שקנתה לה בעולם הזה ובעוה”ב. שכל המועדים עתידיים בטלים, וימי הפורים אינם בטלים לעולם, שנאמר “וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים” (אסתר ט כח). אמר ר’ אלעזר: אף יום הכפורים אינו בטל לעולם, שנאמר “והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה” (ויקרא טז לד).

מבאר המהר”ל (תפארת ישראל פרק נג): “ואם תשאל, למה אלו שני המועדים לא יהיו בטלים. דבר זה לפי ענין אלו המצות, כי ענין אלו המועדים הם כמו התחיה, שאחר שהגיעו למיתה - יחזרו לחיים כבראשונה, וכן יום כפורים שהאדם אשר הוא חוטא ונגזר עליו המיתה יחזור לו החיים. ולפיכך פורים, אשר הגיעו לחרב, וחזר להם החיות, אין ספק שהגיע להם דבר זה ממדרגה עליונה, שממנה החיות שלא בטבע. כי החיות הטבעי כבר נגזר על זה המיתה, ואי אפשר רק שפתח להם השם יתברך שער העליון, אשר ממנו חזר להם החיים. וכן יום כפורים, אחר שנגזר עליו המיתה, כאשר יחזור לו החיים, אי אפשר רק על ידי עולם העליון, ודבר זה מבואר.

ולכך ראוי שאלו שני מועדים בפרט לא יהיו בטלים לזמן התחיה, כי אלו המועדים הם גם כן ממין אותו העולם ודוגמתו, ואין בטול דבר לעתיד כאשר יחזרו לחיות שלהם, כי אלו שני המועדים גם כן כך, שאחר שנגזר המיתה חזר החיים מן השם יתברך”.

כוונת דבריו היא שיום הכיפורים ויום הפורים נוגעים לעצם החיים של כלל ישראל. לולא יום הכיפורים היינו מוכרעים בעוונותינו, ולולא יום הפורים הייתה גזירת השמדת כל היהודים חלה למעשה. הוה אומר ששמחת הפורים ותשובת יום הכיפורים מבטאים את הרגשת החיים עצמם. ביום הכיפורים האדם חש את כח החיים שהוא יכול לזכות לו בעתיד על אף כל מעשיו בעבר. השמחה בפורים לעומת זאת אינה נובעת מיחס העבר והעתיד אלא על הרגשת עצם החיים בהווה. שמחה בעצם החיים לא יכולה להתבטל לעולם, שכן כל עוד ישנו קיום וישנם חיים הרי שיש במה לשמוח. כשם שהשמחה בלידת האדם לא פגה לעולם, שאז ניתנו לו חייו, כן שמחתו בכל רגע של קיום שניתן לו גם כעת. על כן שמחת הפורים שמחה נצחית היא, שמחתנו בקיומנו כיום, “זכרם לא יסוף מזרעם”. הרגשת הקיום הזו נובעת ממה שבפורים הייתה אפשרות של ביטול החיים באופן שלא הייתה ולא תהיה כמוה לעולם.

חטא הניתוק

הרי בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, בדרכים שונות ומשונות רוצים אויבינו להשמידנו. היו מי שהצליחו במידה מסוימת להוציא את זממם לפועל, כמו הנאצים הארורים ימ”ש, היו שהתייאשו מראש מלהצליח במשימתם זו. אבל כאן הגזירה הייתה כה חמורה עד שהקב”ה בעצמו הסכים עליה, כפי שמתארים חז”ל (אסתר רבה פרשה ז):

“אמר ר’ ישמעאל: שמונה עשר אלף וחמש מאות הלכו לבית המשתה, ואכלו, ושתו, ונשתכרו ונתקלקלו. מיד עמד שטן והלשין עליהם לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לפניו: רבוננו של עולם עד מתי תדבק באומה זו שהם מפרישין לבבם ואמונתם ממך, אם רצונך אבד אומה זו מן העולם, כי אינם באים בתשובה לפניך. אמר הקדוש ברוך הוא: תורה מה תהא עליה? אמר לפניו: רבש”ע תסתפק בעליונים. וגם השוה דעתו למחות את ישראל. באותה שעה אמר הקדוש ברוך הוא: למה לי אומה שבשבילה הרביתי אותותי ומופתים לכל הקמים עליהם לרעה “אשביתה מאנוש זכרם” (דברים לב). מיד אמר הקדוש ברוך הוא לשטן: הבא לי מגילה ואכתוב עליה כלייה. באותה שעה הלך השטן והביא לו מגילה, וכתב עליה. מיד יצתה התורה בבגדי אלמנות ונתנה קולה בבכי לפני הקדוש ברוך הוא וגם מלאכי השרת צעקו לקול בכייתה, ואמרו לפניו: רבש”ע אם ישראל בטלים מן העולם אנו למה אנו צריכין בעולםם? שנאמר “הן אראלם צעקו חוצה

ולא נגזרו עליהם גזירה שכזו. כפי שאומר המדרש הטעם הוא משום שאכלו בסעודתו של אחשורוש. ולפי דברי המדרש (פרקי דרבי אליעזר פרק מט): "כל מי שהיה מאכלו בטהרה, היו נותנין לו מאכל בטהרה, וכל מי שהיה מאכלו בטמאה, נותנין לו מאכל בטמאה, לקים מה שנאמר "לעשות כרצון איש ואיש"". כלומר אין באכילת הסעודה אפילו איסור זה של מאכלות אסורות, אם כן מדוע גזירת השמד הייתה כה חמורה על מעשה זה. חטא ההשתתפות בסעודה אינו אחד מן חטאי התורה, ואף לא אחד מן החמורים שבהם, אלא הוא יסוד החטאים - התנתקות מהקב"ה. על כך אומר הקב"ה, אם יש חטא שכזה בידכם הרי שמעתה אין לי עוד עסק אתכם. כיוון שעם ישראל אכל ושתה ושחמ בסעודה המבטאת חטא זה, הרי שהקשר העמוק והנצחי ניתק לחלוטין. לכן בפורים לא היה די בעשיית תשובה, וידוי, חרטה וקבלה כביום הכיפורים. שכן יום הכיפורים הוא יום בו מתנקים מחטאים כאלה ואחרים. אך בקלקול כה יסודי הרי שצריך לעשות מעשה גדול שיאמר - הנה הקשר שנראה שנותק חזר למקומו.

עם ישראל מתעלה וצם ג' ימים וג' לילות על מנת לפתוח שערי רחמיו יתברך, ולהראות לפניו ששבנו להיות עימו באהבה חדשה. "ממך אליך אברח" כלשונו של ר' שלמה אבן גבירול. כנגד מה שהגזירה הייתה גדולה, זכינו מכוחה למסירות נפש גדולה בצעקה ותשובה לפני הקב"ה עד למדרגה של חסד כה גדולה שלעולם לא נזכה שוב לאותה השפעה כפי שהייתה ביום זה. עומק המרחק והניתוק של עם ישראל באותו הדור עוררה צורך לרחמי שמיים וחסדיו באופן של הייתה עוד ולא תשוב. כך זוכים אנו מדי שנה לפתיחת שערי אורה ושמחה וששון ויקר ביום זה ממש כפי שהיה בימי מרדכי ואסתר. לכן מתקיים ביום זה "כל הפושט יד נותנים לו".

מרדכי ואסתר - תורה ומצוות

נאמר "כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה" (דברי הימים א כט יא), ועניין זה נעשה על ידי קיום תורה ומצוות. על ידי התורה שהובאה באמצעות משה אלינו משמים לארץ נעשה חיבור של הקב"ה אלינו בתחתיות ארץ. מאידך המצוות זה החיבור שלנו, על ידי מעשינו, אליו יתברך. התורה היא הורדה של השמיים לארץ, והמצוות מרוממות את הארציות והגופניות של רמ"ח ושס"ה גידים אל השמיים.

אסתר סברה שכיוון שהיא נכדתו של שאול המלך צריכה היא להמשיך בדרכו - "אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה" (אסתר ב כ) כפי שסבה נהג בשתיקתו "ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל" (שמואל א י טז). ראתה אסתר כי הנהגה אחרת הייתה לו למרדכי, שהיה יושב בשער המלך, בחוץ בהשתדלות המעשית. דעתה של אסתר הייתה שעליה

מלאכי שלום מר יבכיון" (ישעיה לג). כיון ששמעו חמה ולבנה כך אספו נגהם שנאמר "אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם" (ישעיהו נ). באותה שעה רץ אליהו זכור לטוב בבהלה אצל אבות העולם ואצל משה בן עמרם, ואמר להם: עד מתי אבות העולם רדומים בשינה ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויין בה?! כי מלאכי השרת וחמה ולבנה, וכוכבים ומזלות ושמים וארץ וכל צבא המרום בוכים במרר, ואתם עומדים מנגד ואינכם משגיחים?! אמרו לו: מפני מה? אמר להם: מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשורוש,

ובעבור זאת נגזרה עליהם גזירה לכלותם מן העולם ולאבד את זכרם. אמרו לו אברהם יצחק ויעקב: אם הם עברו על דת הקדוש ברוך הוא ונחתמה גזירתם מה אנו יכולים לעשות?! חזר אליהו ואמר לו למשה: אי רועה נאמן, כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזירתם לבלתי השחית, שנאמר "לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית" (תהלים קו), מה תענה על הצרה הזאת "כי באו בנים עד משבר" (ישעיה לז). אמר לו משה: כלום יש אדם כשר באותו הדור? אמר לו: יש, ושמו מרדכי. אמר לו: לך והודיעו כדי שיעמוד הוא משם בתפלה ואני מכאן ונבקש רחמים עליהם לפני הקדוש ברוך הוא. אמר לו: רועה נאמן, כבר נכתבה אגרת כלייה על ישראל. אמר לו: משה, אם בטיט היא חתומה - תפלתנו נשמעת, ואם בדם נחתמה - מה שהיה הוא. אמר לו: בטיט היא חתומה. אמר לו משה רבינו: לך והודיע למרדכי. מיד הלך והודיע למרדכי, הדא הוא דכתיב "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע מרדכי את בגדיו".

מדברי המדרש עולה כי ישנם ב' מדרגות בחתימת גזירה - חתימה בטיט וחתימה בדם, כשזו למעלה מזו, החתימה בטיט היא חתימה חלשה ואילו חתימה בדם חזקה היא. אך אין הבנה זו נכונה, שהרי גם חתימה שנעשתה בטיט סוף סוף הינה חתימה של הקב"ה בכבודו ובעצמו, וכיצד זה ניתן לבטלה?! אם על חתימת בשר ודם נאמר "כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב" (אסתר ח ח), כל שכן חתימתו של מלך מלכי המלכים. אלא שכוונת החילוק בין טיט לדם הוא האם אנו מבקשים לבטל דבר שכבר נעשה או לבטל דבר שעתיד להתרחש. חתימה בדם משמעותה גזירה שכבר הביאה לכך שדמם של ישראל נפשך. אמנם למעשה הגזירה לא יצאה לפועל, אך נחשבת היא אצל הקב"ה כדבר שקרה כבר באופן שלא ניתן עוד לפעול שום דבר כנגדה. אך אם החתימה בטיט, שעתידה היא להתרחש ולא נקבעה כמצאיות שכבר הייתה, הרי שאת העתיד ניתן לבטל בכוח התפילה להשיב את רחמיו יתברך עלינו.

אך מהו הדבר שהביא את הקב"ה לגזור גזירה שכזו עלינו. הלא במשך הדורות היו מספר פעמים שעברו ישראל על ג' עבירות החמורות - עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים,

לתקן דווקא את השמיים, את הפנימיות, את הצד המרומם והנסתר. אך הגאולה השלמה באה דווקא על ידי שניהם גם יחד - ההשתדלות השמייםית הנסתרת של אסתר, לצד ההשתדלות המעשית והארצית של מרדכי.

זהו יסוד הקבלה של התורה מרצון - "קימו וקבלו", "נעשה ונשמע", שהוא ממש עניין קבלת התורה ועשיית המצוות גם יחד. זוהי כוונת האמור "לקים את ימי הפרים האלה בזמניהם כאשר קים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה" - בב' הבחינות השונות של מרדכי ואסתר, שמים וארץ, תורה ומצוות. בזה הושלמה קבלת התורה שהחלה במעמד הר סיני, המשיכה ביום הכיפורים והגיעה לשלמותה ביום הפורים ביחוד שמיים וארץ באופן גמור ושלם, עד אשר החציו לה' של יום הכיפורים התאחד עם חציו לכם של יום הפורים.